

פרויקט "חשיפה לאקדמיה"

מחקר הערכה

ד"ר רינת ארביב-אלישיב, ד"ר אדם הישראלי, קטיה רוזנברג
מכללת סמינר הקיבוצים

אוקטובר, 2018

תוכן עניינים

3	תקציר
4	מבוא
6	שאלות המחקר
7	שיטת המחקר
9	ממצאים
28	דיון ומסקנות
30	ביבליוגרפיה
32	נספח א' - שאלון מקדים
34	נספח ב' - שאלון מסכם

תקציר

פרויקטים משותפים של המוסדות להשכלה גבוהה עם הקהילה שואפים לחשוף בני נוער מקבוצות חברתיות מהפריפריה החברתית למערכת ולאפשר להם התנסויות חיוביות בלימודים אקדמיים, וזאת בין היתר במטרה להגביר את תחושת המסוגלות הלימודית שלהם כמו גם את השאיפות ההשכלתיות. החל משנת הלימודים תשע"ח, פועלת במכללת סמינר הקיבוצים תכנית "חשיפה לאקדמיה". בתוכנית משתתפים תלמידי כתות ט' מהפריפריה החברתית של ישראל אשר משתתפים בתכנית אקדמית להעשרה. המפגשים כוללים סדרות של הרצאות ופעילויות תרגול, העשרה ואוריינות שיועברו ע"י סטודנטים לחינוך מהמכללה.

מחקר הערכה הנוכחי ביקש לבחון את תרומת התכנית לגיבוש עמדות חיוביות כלפי מערכת ההשכלה הגבוהה. בהקשר זה נבדקו עמדותיהם כלפי המערכת, חיזוק תחושת מסוגלותם הלימודית, טיפוח שאיפות השכלתיות, שביעות הרצון מהתכנית ומעורבות המשפחה. במחקר השתתפו 13 תלמידים. התלמידים מילאו שאלון בתחילת התכנית ובסופה, וכן התקיימו ראיונות עם תלמידים ובעלי תפקידים בתכנית.

הממצאים מלמדים כי התלמידים בחרו להצטרף לתכנית מתוך מניעים של סקרנות ורצון להרחיב אופקים, רובם מדווחים כי המשפחה היתה מעורבת בהחלטה זו ואף עודדה אותה. ככלל, משתתפים בתכנית מגלים רמה גבוהה של מוטיבציה ללמוד ושל מסוגלות ללמידה ושאיפות להשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה. ההשתתפות בפרויקט יוצרת לתלמידים הזדמנות לצאת, גם אם למספר שעות, מהפריפריה ולחוות העצמה אשר מגבירה את המוטיבציה שלהם להשתלב בעתיד במוסדות האקדמיים. חשיפה זו היא בעלת משמעות ייחודית בעיקר לבנות, אשר מבקשות להבנות את זהותן כנשים מצד אחד וכבעלות קריירה עצמאית. המעבר בין הפריפריה החברתית בה מתגוררים התלמידים והמרכז הפועם של תל אביב מקבל עידוד מההורים, אשר מבקשים לאפשר לילדיהם מוביליות חברתית באמצעות אפיק ההשכלה. בסך הכל, התלמידים מגלים רמת שביעות רצון בינונית עד גבוהה מהתכנית. הם תפסו את התכנית כמעניינת ומעשירה, את מנחי הקבוצה כמעודדים ללמידה ובעלי יחס ידידותי, ואת הקבוצה כתומכת ומשרה אווירה נעימה. רובם טענו כי ימליצו על התכנית ואף ישקלו להשתתף בה בשנה הבאה. בין הנושאים שניתן לסמן על מנת לשפר את התוכנית בהמשך: חשיבות קיום התוכנית במכללה (מחוץ לביה"ס), חשיבות החשיפה למגוון נושאי לימוד, המפגש הבין-אישי עם סטודנטיות, קיום למידה אקדמית-פרונטלית לצד למידה פעילה וחוויתית

מבוא

בחברה המודרנית ההשכלה מהווה מנוף למוביליות חברתית. בקרב כלכלנים, סוציולוגים, חוקרי מדעי המדינה, אנשי חינוך והציבור הרחב רווחת הסכמה באשר לקשר בין השכלה אקדמית והשתלבות בשוק העבודה. מגמות ההתרחבות של מערכת ההשכלה הגבוהה שהתרחשו בעשורים האחרונים במדינות רבות, כולל בישראל, נועדו להגדיל את הנגישות להשכלה אקדמית, בייחוד בקרב אוכלוסיות מוחלשות (Shavit, Arum & Gamoran, 2007). בפועל, ההשכלה התחזקה כמנגנון הדרה, ואי השוויון בנגישות להשכלה אקדמית נותר בעינו (ארביב-אלישיב, פניגר ושביט, 2017).

מדוע קבוצות מבוססות ממשיכות לצבור יתרונות בתהליך רכישת ההשכלה? ההסברים המקובלים בספרות מתייחסים לגורמים הקשורים במשאבי המשפחה ולגורמים הקשורים במערכת החינוכית. ילדים ממשפחות מבוססות נהנים מרמת חיים גבוהה יותר והוריהם מגלים נכונות להשקיע בחינוכם (Conley, 2001; Duncan et al, 1998; Steelman & Powell, 1991), ההון התרבותי שלהם מחזק שאיפות השכלתיות (Bourdieu, 1977) והוריהם משכילים ומהווים עבורם "דמות חיקוי" (Breen & Goldthorpe, 1997). הוריהם אף מכירים טוב יותר את פעילותה של המערכת החינוכית, בין היתר גם את מערכת ההשכלה הגבוהה, והם נוטים לתכנן באופן מושכל את ההתפתחות הקוגניטיבית וההשכלתית של ילדיהם ולהקנות לילדיהם לצד הפעילות החינוכית הפורמלית מגוון פעילויות העשרה (Lareau, 2003). יתרה מכך, הוריהם חברים ברשתות חברתיות אשר מסייעות להם בהחלטות ההשכלתיות (Kim & Schneider, 2005). גם בבית הספר קיימים יתרונות לבני הקבוצות המבוססות. בכיתות בהן לומדים שיעור גבוה של תלמידים מקבוצות מבוססות שוררת אוירה לימודית טובה יותר (Resh & Dar, 2012), והם זוכים ליחס עדיף ממוריהם (Leopold & Shavit, 2011). במערכת ההשכלה הגבוהה היתרון של בני הקבוצות המבוססות בולט בנגישות למוסדות ותחומי לימוד יוקרתיים יותר (Ambler & Neathrey, 1999).

התרחבות מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל התאפיינה בעלייה משמעותית במספר המוסדות הרשאים להעניק תואר אקדמי. ואכן, מחקרים מצביעים על גיוון רחב של סטודנטים מקבוצות חברתיות שונות אשר פוקדים את ספסלי הלימודים, ביניהם: קבוצות מיעוט אתני ותושבי הפריפריה. למרות זאת, ממצאים מעידים על קיומם של פערים חברתיים בין קבוצות מבוססות לקבוצות מוחלשות בנגישות לחינוך גבוה. אי השוויון בא לידי ביטוי בממד האנכי ובממד האופקי. פניגר, איילון ומקדוסי (2013) מוצאים כי אי השוויון האנכי בולט בשיעור ההשתתפות הגבוה של

בני הקבוצה האתנית הדומיננטית בישראל, בני הקבוצה האשכנזית, במערכת ההשכלה הגבוהה ביחס לכל הקבוצות החברתיות האחרות, הן בפריפריה החברתית והן בפריפריה האתנית. שביט (2017) מחזק מסקנה זו וטוען שפערי ההשכלה בין השכבות החברתיות על רקע חברתי-כלכלי לא הצטמצם לאורך השנים. במקביל לכך, קיימים ממצאים גם לקיומו של אי שוויון אופקי. איילון ויוגב (Ayalon & Yogev, 2006) מוצאים שסטודנטים מקבוצות מבוססות משתלבים בשיעורים גבוהים יותר מסטודנטים בקבוצות מוחלשות באוניברסיטאות היוקרתיות. במאמר אחר מוצאים החוקרים (Ayalon & Yogev, 2005) כי הפרופיל החברתי של הסטודנטים הלומדים בתחומים יוקרתיים באוניברסיטאות ובמכללות דומה, ואילו בני קבוצות מוחלשות נוטים להשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה בעיקר בתחומים פחות יוקרתיים. מחקרה של איילון (2008) מלמד כי סטודנטים רבים ממוצא מזרחי משתלבים בתחומים פרופסיונאליים בעיקר במכללות. הוריהם לרוב בעלי הון כלכלי גבוה. סטודנטים ממוצא ערבי, לעומת זאת, נוטים להשתלב בשיעורים גבוהים במכללות להוראה (ארביב-אלישיב ויוגב, 2017).

נשאלת השאלה: האם יש סיכוי לשינוי? כיצד ניתן להוביל לשינוי חברתי אשר יקנה לבני נוער מקבוצות חברתיות שוויון הזדמנויות ברכישת השכלה גבוהה? הישראלי (2016) מוצא, כי בקרב סטודנטים מהפריפריה שהם "דור ראשון להשכלה גבוהה" ההון המשפחתי מאפשר להורים לקדם את ילדיהם לקראת השכלה גבוהה. בעוד שביכולתם של ההורים לספק את העידוד הכללי להשכלה, הרי שהילדים והמשפחות נעדרים את הכניסה הממשית למוסד האקדמי, את ההיכרות עם המושגים הרלוונטיים, מסלולי הלימוד והמיומנויות הרלוונטיות. המפתח לכך יכול להימצא בהשתתפות בתוכניות המשלבות תלמידי תיכון באקדמיה.

פרויקטים משותפים של המוסדות להשכלה גבוהה עם הקהילה מבקשים להעמיד את התשתית לשינוי זה. כך לדוגמה, מוסדות אקדמיים מקיימים תכניות מגוונות שנועדו לחשוף בני נוער מקבוצות חברתיות מהפריפריה החברתית למערכת ההשכלה הגבוהה, ולאפשר להם התנסויות חיוביות בלימודים אקדמיים, וזאת בין היתר במטרה להגביר את תחושת המסוגלות הלימודית שלהם כמו גם את השאיפות ההשכלתיות. עד היום פועלות בישראל תכניות כאלה באוניברסיטאות ובמכללות ציבוריות, אך למיטב ידיעתנו **טרם הופעלה תכנית כזו במכללה לחינוך**.

החל משנת הלימודים תשע"ח, תפעיל מכללת סמינר הקיבוצים את תכנית "חשיפה לאקדמיה". בתוכנית ישתתפו תלמידי כתות ט' מדרום ת"א ומבת ים, אשר יגיעו בשעות אחר הצהריים למפגש שבועי במשך השנה. המפגשים יכללו סדרות של הרצאות ופעילויות תרגול, העשרה ואוריינות שיועברו ע"י סטודנטים לחינוך מהמכללה.

שאלות המחקר

1. מהן עמדות התלמידים כלפי מערכת ההשכלה הגבוהה?
2. באיזו מידה ההשתתפות בפרויקט החשיפה לאקדמיה מסייעת לתלמידים בחיזוק תחושת המסוגלות הלימודית?
3. באיזו מידה ההשתתפות בפרויקט החשיפה לאקדמיה מסייעת בטיפול שאיפות השכלתיות?
4. כיצד תופסים התלמידים את התכנית? תרומתה? את חווית המוסד? ובאיזו מידה הם מגלים תחושת שביעות רצון ממנה?
5. באיזו מידה משפחתך הייתה מעורבת בתהליך ההחלטה להשתתף בתכנית חשיפה לאקדמיה?

שיטת המחקר

משתתפים

המחקר נערך בקרב תלמידי כתות ט' מדרום ת"א ומבת ים, אשר השתתפו בתכנית "חשיפה לאקדמיה" בשנת הלימודים תשע"ח. במסגרת המחקר הועברו שאלונים לכלל משתתפי התכנית בשתי נקודות זמן לפני השתתפותם בתכנית ומיד עם סיומה. בסה"כ ענו לשאלונים 25 תלמידים (13 תלמידים בהעברה הראשונה ו-13 בהעברה השנייה), ביניהם שני בנים בלבד. רובם המכריע של התלמידים נולדו בישראל (למעט תלמיד אחד). לפי הדיווח של מרבית התלמידים לפחות להורה אחד (לרוב לאם) הינו בעל השכלה אקדמית.

כלי המחקר

נתוני המחקר נאספו בשילוב של כלים כמותיים ואיכותניים. איסוף הנתונים נערך באמצעות שאלון וראיון חצי מובנה. להלן פירוט אודות שני כלי המחקר.

שאלון: במסגרת המחקר נבנו שני שאלונים לדיווח עצמי אשר הועברו בשתי נקודות זמן. שאלונים אלו התבססו על השאלון במחקרם של איילון ויוגב (2001) בנושא השתלבות במערכת ההשכלה הגבוהה. השאלון הראשון (נספח א) הועבר לפני תחילתה של התכנית (שאלון מקדים). השאלון השני (נספח ב) הועבר מיד עם סיומה של התכנית (שאלון מסכם). מרבית השאלות הינן סגורות, והן נמדדו בסולם ליקארט, בין 1 (מתנגד בהחלט) עד 5 (מסכים בהחלט). לצידן הופנו לתלמידים מספר שאלות פתוחות. בנוסף למידע אודות פרטיים אישיים של התלמידים ופרטים אודות השכלת הוריהם, השאלונים בודקים את ההיבטים הבאים:

1. תפיסת התלמידים אודות רמתם הלימודית

2. תחושת המוטיבציה ללמידה

3. תחושת המסוגלות הלימודית

4. שאיפות השכלתיות

5. עמדות התלמידים כלפי מערכת ההשכלה הגבוהה

6. מניעים ללימודים אקדמאים

מלבד זאת, השאלון המקדים בוחן את מעורבות ההורים בקבלת ההחלטה להשתתף בתכנית וכן את הסיבות של התלמידים להשתתפות בתכנית והציפיות ממנה, והשאלון המסכם כולל שאלות

אודות שביעות הרצון של התלמידים מהשתתפותם בתכנית על חלקיה השונים וכן את תפיסת התלמידים אודות תרומתה של התכנית להתקדמותם הלימודית.

ראיונות:

נערכו מספר ראיונות:

1. ראיון קבוצתי עם כמחצית מהבנות שהשתתפו בתוכנית, כולם תלמידות ערביות מיפו בכיתות י-י"ב ועם מדריכת הקבוצה.
2. ראיון עם רכזת התוכנית בעמותה ממנה הגיעו התלמידות לפעילות. רכזת זו מכירה את התלמידות באופן אישי ומעמיק וליוותה אותן במהלך המפגשים.
3. ראיון עם מנהלת הסניף בעמותה (האחראית על מגוון פעילויות שאחת מהן היתה ההשתתפות ב"חשיפה לאקדמיה"). מנהלת זו היתה שותפה לתכנון ופיתוח התוכנית.
4. ראיון עם רכזת התוכנית מסגל המכללה שהיתה ממונה על בנייתה הפעלתה.

ניתוח נתונים

הנתונים הכמותיים נותחו באמצעות כלים של הסטטיקה התיאורית ומבחני T להשוואת ממוצאים של מדגמים בלתי תלויים. הראיונות תומללו ונותחו על מנת להאיר זוויות שעלו מהשאלונים ולחזק או לגוון אותם.

ממצאים

החלק הראשון יתמקד בהצגת הממצאים הכמותיים, לאחר מכן יוצגו הממצאים האיכותניים.

נתונים כמותיים

סיבות וציפיות מן התכנית

התלמידים התבקשו לציין באופן פתוח את הסיבות להשתתפותם בתכנית ואת ציפיותיהם ממנה. מהסיבות להשתתפות בתכנית עלו בעיקר תחושת הסקרנות והעניין בחומר הנלמד לצד הרצון להרחיב אופקים ולהתפתח, להלן דוגמאות לתגובותיהם של התלמידים:

- סקרנות, מעניין אותי, מוסיף לידע שלי
- כי אני אוהבת את החומר ואת הרפואה
- להרחיב אופקים ולהרוויח ולהתפתח. סקרנות
- סקרנות
- כי זאת הזדמנות פז שאי אפשר לפספס. שנותנת לנו ללמוד על המוח שמפעיל את האיברים הפנימיים שלנו והייתי סקרנית במידה רבה.
- כי היה מעניין לנסות להיות סטודנטית ולדעת על מדעי המוח

רוב הציפיות של התלמידים מן התכנית התרכזו סביב הרצון להצליח וללמוד דברים חדשים, להלן דוגמאות לתגובותיהם:

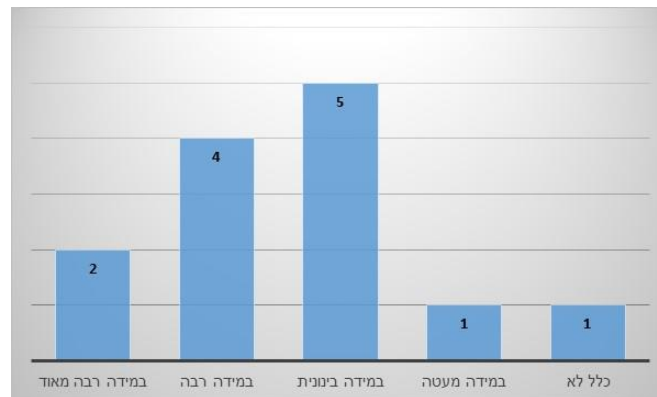
- "הציפיות שלי מהתכנית היא שלא יהיה לי משעמם בכלל! ושאהיה כל הזמן מתעניינת!"
- "יפה מאוד ולעזור לי בעתיד ולהצליח"
- "לדעת דברים חדשים וללמוד דברים מעניינים"
- "הציפיות שלי מהתוכנית היא שאצא מפה מצליחה..."
- "לדעת דברים אחרים"
- "שאלמד משהו חדש ואינני יודעת עליו"

מלבד זאת, תלמידה אחת דיברה על התכנית כשלב הכנה ללימודים אקדמאים:

- "שהתוכנית תעזור לי להכיר את המוסדות האקדמיים. איך מתנהל הלימודים וסדר היום ושתהיה לי הכנה לפני שאני אגיע לכאן כסטודנט"

בתום התכנית נשאלו התלמידים באיזו מידה ציפיותיהם מהתכנית התממשו. הממצאים בתרשים מספר 1 מלמדים כי קרוב למחצית מהמשתתפים (46.2%, 6 תלמידים מתוך 13) טענו כי ציפיותיהם

התממשו במידה רבה עד רבה מאוד, 5 תלמידים (38.2%) טענו כי ציפיותיהם התממשו במידה בינונית, היתר (2 תלמידים בלבד) טענו כי ציפיותיהם התממשו במידה מעטה.

תרשים 1: מימו ציפיות מתכנית ה"חשיפה לאקדמיה"

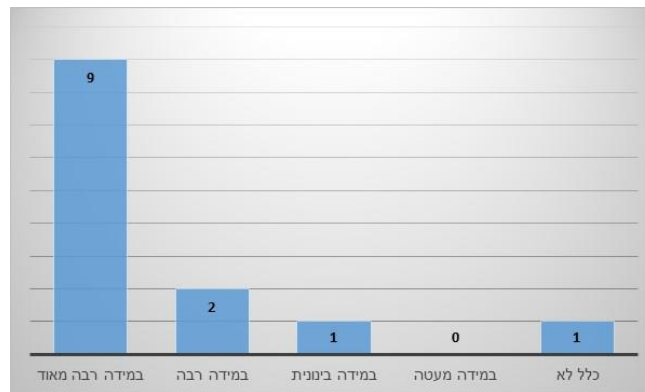
בשאלה פתוחה הוסיפו המשתתפים כי אכן הם העמיקו את ידיעותיהם בתחום מדעי המוח ובקולנוע, אך ציפו ללמוד יותר בתחומים אלו. להלן דוגמאות מדבריהם:

- "ציפיתי שנלמד דברים על המוח ועוד... והתממשו"
- "מדעי מוח - ללמוד ולדעת יותר על המוח בגלל שהמוח מעניין אותי"
- "ציפיתי שמדעי מוח יהיה מעניין יותר אהבתי יותר את הקולנוע"
- "ללמוד יותר על תעשיית הקולנוע"

מעורבות המשפחה בתהליך ההחלטה להשתתף בתכנית חשיפה לאקדמיה

תרשים מספר 2 מצביע על כך שמרבית התלמידים (84.6%, 9 תלמידים מתוך 13) דיווחו על מעורבות גבוהה של המשפחה בעת קבלת ההחלטה להשתתף בתכנית זו. מלבד זאת, אות לעידוד המשפחה עלה גם מתגובותיהם המילוליות של התלמידים, להלן הדוגמאות:

- "הם מאוד מרוצים ושמחו מאוד"
- "שיהיה רופאה גדולה ולהגשים את החלום שלי. הם תומכים בי כדי להמשיך בנושא הזה"
- "הם מאוד שמחו"
- "מאוד רוצים שאשתתף. מאוד שמחים. מעודדים אותי"

תרשים 2 : מעורבות ההורים בהחלטה להשתתף בתכנית ה"חשיפה לאקדמיה"

הערכת התלמידים אודות הישגיהם לימודיים

הערכת התלמידים את הישגיהם הלימודיים נבדקה באמצעות שתי שאלות מרכזיות: בשאלה הראשונה התלמידים התבקשו להעריך את הציונים שקיבלו במהלך שנה"ל תשע"ח על סולם הנע בין 1 (לא טובים) ל-5 (טובים מאוד). בשאלה השנייה התלמידים התבקשו להעריך את הישגיהם הלימודיים בהשוואה לתלמידים אחרים בכיתה על סולם הנע בין 1 (נמוך מאוד) ל-5 (גבוה מאוד). הממצאים מוצגים בלוח הבא.

לוח 1 : תפיסות התלמידים אודות ההישגיים לימודיים

לפני		אחרי		t	
ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן		
4.31	.75	4.00	.85	.96	ציון/י מהם הציונים שלך במהלך שנת הלימודים הנוכחית עד כה
3.85	.69	3.75	.62	.37	ציון/י בהשוואה לחבריך בכיתה כיצד תגדיר את הישגיך הלימודיים
13		12		N	

הלוח מלמד כי הן בתחילת התכנית והן בסיומה התלמידים הגדירו את הציונים שקיבלו במהלך שנה"ל תשע"ח כטובים וסברו כי הישגיהם הלימודיים גבוהים יחסית לעמיתיהם בכיתה. מלבד זאת, התלמידים התבקשו לציין איזה ציון ממוצע בבית הספר יהיה לשביעות רצונם. מהממצאים עולה כי לפני בתחילת התכנית כ- 60% מן התלמידים שאפו לקבל בבית ספר ציון ממוצע של 90 ומעלה, בתום התכנית שיעור זה נמצא גבוה יותר, 77.0% מן התלמידים ששאפו לקבל ציון כזה אחרי השתתפותם בתכנית, אם כי ההבדל אינו מובהק מבחינה סטטיסטית ($p=.09$, $\chi^2=4.89$).

מוטיבציה ללימודים

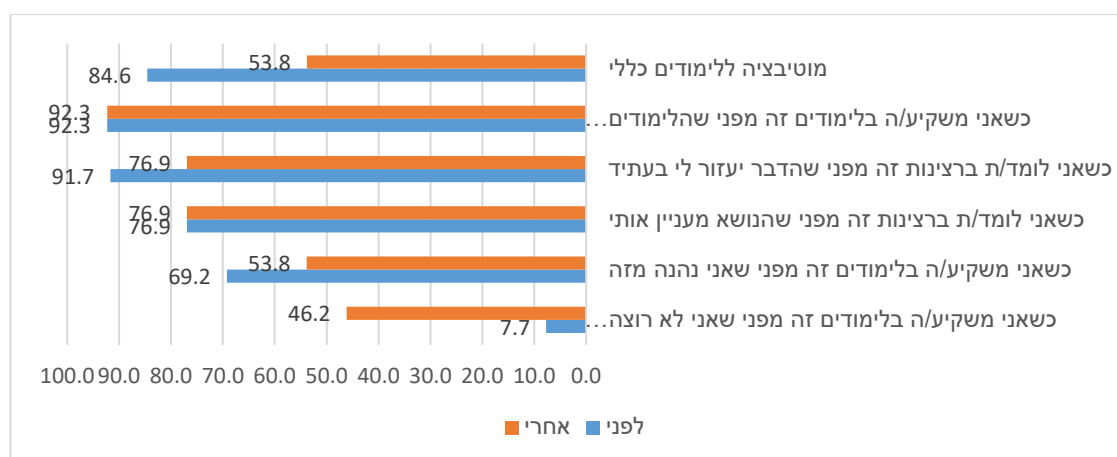
המוטיבציה של התלמידים ללמוד נבדקה באמצעות חמישה היגדים המבטאים שאיפות ללמוד ולהצליח בלימודים הפורמליים. ההיגדים נמדדו בסולם הנע בין 1 (מתנגד בהחלט) ל-5 (מסכים בהחלט). לוח 2 מציג את השוואת הממוצעים עבור כל היגד בנפרד וכן לאחר איחוד כלל ההיגדים לגורם אחד, ותרשים מספר 3 מציג את שיעור התלמידים שמסכימים עם ההיגדים הללו במידה רבה עד רבה מאוד.

לוח 2 : מוטיבציה ללמידה

לפני		אחרי		t	
ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן		
4.15	.99	4.00	1.16	.37	כשאני לומד/ת ברצינות זה מפני שהנושא מעניין אותי
3.92	.95	3.46	1.26	1.05	כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שאני נהנה מזה
4.54	.66	4.54	1.13	.00	כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שהלימודים חשובים לי
4.75	.62	4.23	1.24	1.34	כשאני לומד/ת ברצינות זה מפני שהדבר יעזור לי בעתיד
3.77	1.01	2.85	1.41	1.92#	כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שאני לא רוצה שיעשו לי בעיות
3.90	.50	3.88	1.05	.08	1. ממוצע כללי
.59		.90			α של קרונבך
13		13			N

$p<.07$

¹ לשם חישוב הממוצע הכללי נעשה היפוך הסולם בהיגד "כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שאני לא רוצה שיעשו לי בעיות", קרי מידת ההסכמה הגבוהה ביותר הפכה למידת ההסכמה הנמוכה ביותר.

תרשים 3: התפלגות התלמידים עם מוטיבציה גבוהה ללמידה (באחוזים)²

הממצאים בלוח ובתרשים מלמדים כי התלמידים שהשתתפו בתכנית מגלים רמה גבוהה של מוטיבציה ללמוד. שיעור גבוה מהם שואפים ללמוד ממניעים של עניין, הנאה ומתוך אמונה כי ללימודים יהיו השלכות חיוביות על עתידם. לימודיהם קשורים במידה מעטה עד בינונית לחשש כי הם יזכו לסנקציות שליליות במידה ויזנחו את לימודיהם. בתום התכנית רק תלמיד אחד טען כי הוא לומד על מנת שלא "יעשו לו בעיות". מגמות דומות נמצאו לפני התכנית ולאחריה. חשוב לציין, כי למרות שחלה ירידה בממוצע בנתונים שנאספו בתום הפרויקט, הרי שההבדלים אינם מובהקים סטטיסטית.

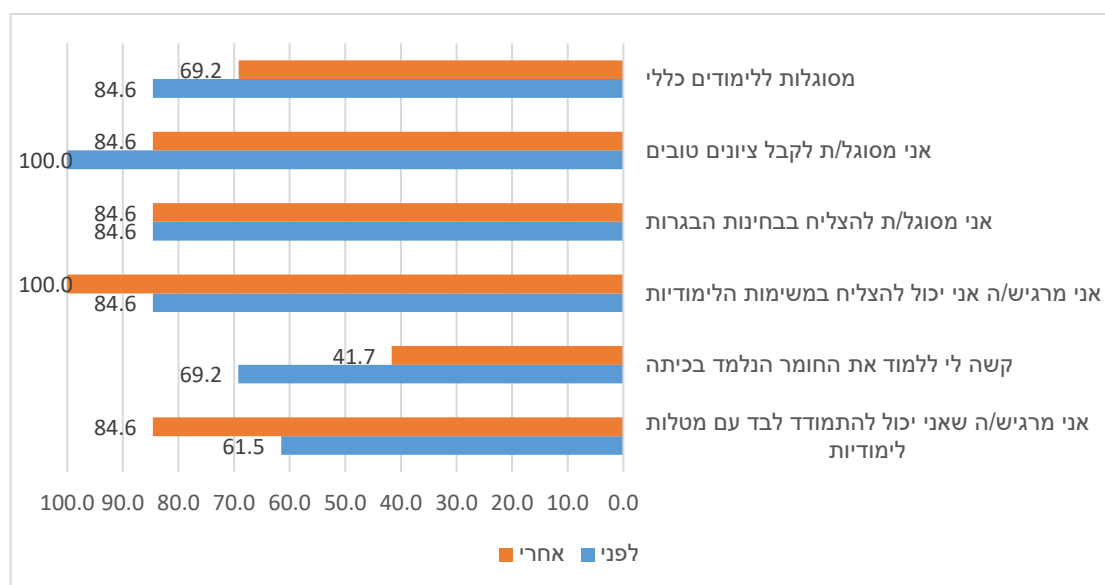
מסוגלות ללמידה

המסוגלות ללמידה בקרב התלמידים נבדקה באמצעות חמישה היגדים המבטאים את התחושה להצליח במשימות הלימודיות בבית הספר. ההיגדים נמדדו בסולם הנע בין 1 (מתנגד בהחלט) ל-5 (מסכים בהחלט). לוח 3 מציג את השוואת הממוצעים עבור כל היגד בנפרד וכן לאחר איחוד כלל ההיגדים לגורם אחד, ותרשים מספר 4 מציג את שיעור התלמידים שמסכימים עם ההיגדים הללו במידה רבה עד רבה מאוד.

² בתרשים זה לשם הצגת הממצאים נעשה איחוד בין קטגוריה 4 ו-5, למעט היגד "כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שאני לא רוצה שיעשו לי בעיות" בו נעשה איחוד בין קטגוריה 1 ו-2.

לוח 3 : תחושת המסוגלות הלימודית

לפני		אחרי		t	
ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן		
4.38	.96	4.62	.51	.77	אני מרגיש/ה אני יכול להצליח במשימות הלימודיות
4.62	.77	4.46	.78	.51	אני מסוגל/ת להצליח בבחינות הבגרות
2.00	1.29	2.83	1.40	1.55	קשה לי ללמוד את החומר הנלמד בכיתה
3.54	1.13	4.00	1.08	1.07	אני מרגיש/ה שאני יכול להתמודד לבד עם מטלות לימודיות
4.90	.32	4.54	.78	1.52	אני מסוגל/ת לקבל ציונים טובים
4.28	.64	4.18	.65	.40	ממוצע כללי
.67		.70		α של קרונבך	
13		13		N	

תרשים 4 : התפלגות התלמידים עם תחושת המסוגלות הגבוהה ללמידה (באחוזים)⁴

³ לשם חישוב ממוצע כללי ו- α של קרונבך נעשה היפוך הסולם בהיגד "קשה לי ללמוד את החומר הנלמד בכיתה", קרי מידת ההסכמה הגבוהה ביותר הפכה למידת ההסכמה הנמוכה ביותר.

⁴ בתרשים זה לשם הצגת הממצאים נעשה איחוד בין קטגוריה 4 ו-5, למעט היגד "קשה לי ללמוד את החומר הנלמד בכיתה" בו נעשה איחוד בין קטגוריה 1 ו-2.

הממצאים בלוח ובתרשים מלמדים כי התלמידים שהשתתפו בתכנית מגלים רמה גבוהה של מסוגלות לימודית. שיעור גבוה מהם טוענים כי הם מסוגלים להצליח במשימות הלימודיות, ובאופן ספציפי בבחינות הבגרות. הם אף ציינו כי הם מסוגלים להתמודד עם המטלות הלימודיות בעצמם ולהגיע לציונים טובים. שיעור קטן יותר של תלמידים ציינו כי הלימודים מהווים עבורם קושי. גם בהקשר זה מגמות דומות נמצאו לפני התכנית ולאחריה.

עמדות התלמידים כלפי מערכת ההשכלה הגבוהה

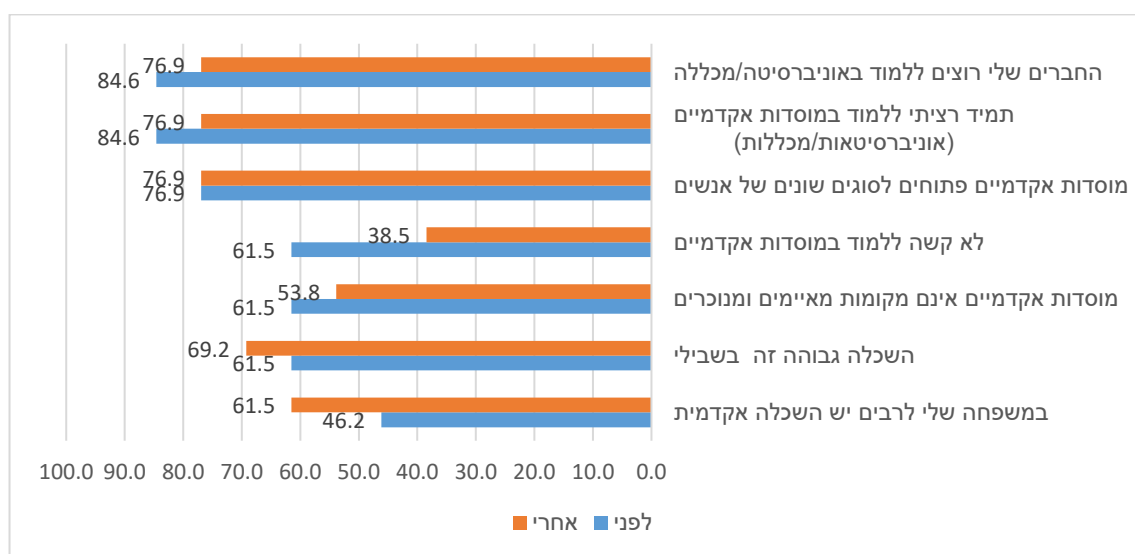
עמדות התלמידים כלפי מערכת ההשכלה הגבוהה בקרב התלמידים נבדקה באמצעות בחינת השאיפות האקדמיות שלהם והמניעים לרכוש השכלה אקדמית. היבטים אלו נמדדו בסולם הנע בין 1 (מתנגד בהחלט) ל-5 (מסכים בהחלט). תחילה נציג את הממצאים אודות השאיפות האקדמיות של התלמידים, ולאחר מכן את המניעים ללמוד במערכת ההשכלה הגבוהה.

לגבי **השאיפות האקדמיות**, השאיפות האקדמיות של הנבדקים נמדדו באמצעות שבעה היגדים. לוח 4 מציג את השוואת הממוצעים עבור כל היגד בנפרד, ותרשים מספר 5 מציג את שיעור התלמידים שמסכימים עם ההיגדים הללו במידה רבה עד רבה מאוד. חשוב לציין כי בבדיקת המהימנות בין ההיגדים (α של קרונברך) נמצאה מהימנות גבוהה בשאלון המקדים ($\alpha=.79$), אך לא נמצאה מהימנות בשאלון המסכם ($\alpha=-.02$), על כן הוחלט שלא להציג את הממצאים כגורם מאחד בין ההיגדים.

הממצאים בלוח ובתרשים (מוצג בעמוד הבא) מלמדים כי התלמידים שהשתתפו בתכנית מגלים רמה גבוהה של שאיפות אקדמיות. רובם שואפים ללמוד במוסדות האקדמיים, תופסים את ההשכלה הגבוהה כמתאימה להם והם אינם תופסים את הלימודים כקשים מאוד. כמו כן, ההשכלה הגבוהה אינה נתפסת על ידי רובם כמנוכרת ומאיימת ויש להם דמויות לחיקוי במידה סבירה במשפחה ובקבוצת השווים. גם בהקשר זה מגמות דומות נמצאו לפני התכנית ולאחריה.

לוח 4 : שאיפות אקדמאיות

t	אחרי		לפני		
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
.89	4.15	1.21	4.54	.97	תמיד רציתי ללמוד במוסדות אקדמיים (אוניברסיטאות/מכללות)
.00	3.92	1.32	3.92	1.44	השכלה גבוהה זה בשבילי ⁵
.97	3.54	1.20	4.00	1.23	מוסדות אקדמיים אינם מקומות מאיימים ומנוכרים ⁶
.63	3.23	1.42	3.54	1.05	במשפחה שלי לרבים יש השכלה אקדמית
.25	4.31	.86	4.23	.73	החברים שלי רוצים ללמוד באוניברסיטה/מכללה
1.27	3.77	1.01	4.23	.83	מוסדות אקדמיים פתוחים לסוגים שונים של אנשים
1.40	2.92	1.38	3.62	1.12	לא קשה ללמוד במוסדות אקדמיים ⁷
	13		13		N

תרשים 5 : התפלגות התלמידים עם גישה חיובית כלפי מערכת ההשכלה הגבוהה (באחוזים)⁸

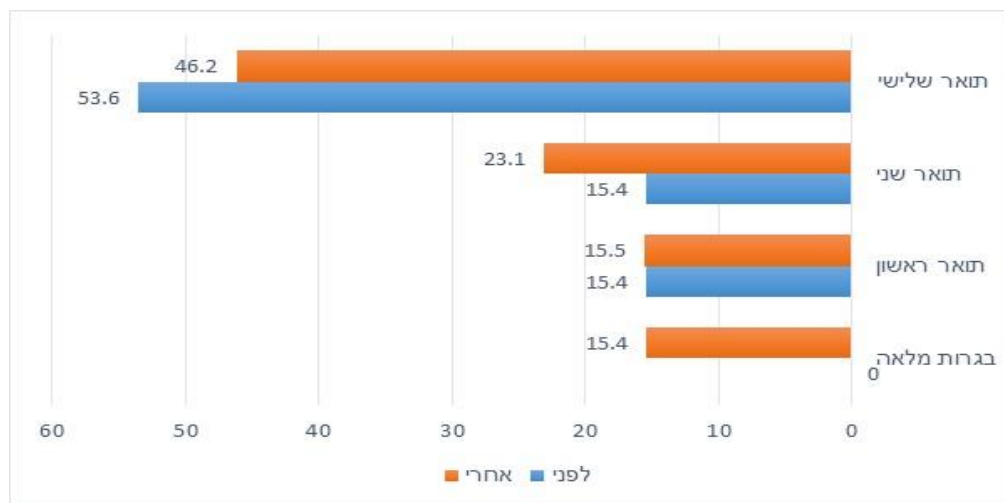
⁵ לאחר היפוך

⁶ לאחר היפוך

⁷ לאחר היפוך

⁸ בתרשים זה לשם הצגת הממצאים נעשה איחוד בין קטגוריה 4 ו-5.

בנוסף התלמידים נשאלו אודות רמת ההשכלה הגבוהה לה הם שואפים, החל מהשגת תעודת בגרות מלאה ועד תואר שלישי. הממצאים מוצגים בתרשים 6.

תרשים 6 : רמת ההשכלה הגבוהה ביותר הנשאפת (באחוזים)

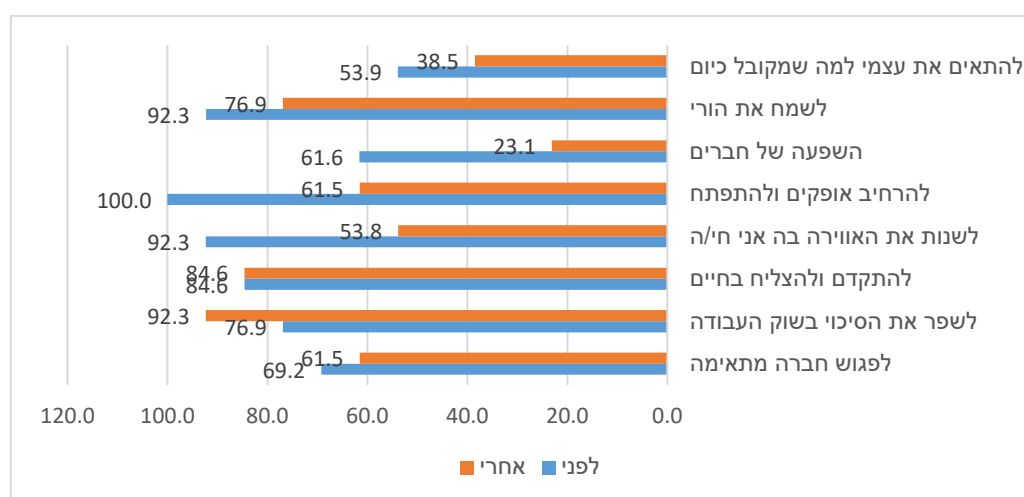
הנתונים בתרשים מלמדים כי התלמידים מחזיקים בשאיפות להשגת תארים אקדמיים גבוהים, גם ברמה הגבוהה ביותר. קרוב למחצית מהם שואפים להשיג תואר שלישי. שיעור זה ירד מעט בתום התכנית, אך עדיין נותר גבוה. במקביל, מספר התלמידים השואפים להשגת תואר שני עלה. יחד עם זאת, בתחילת התכנית לא היו תלמידים שרמת ההשכלה הגבוהה שאליהם הם שאפו היתה תעודת בגרות מלאה, בתום התכנית שניים מהם ציינו את תעודת הבגרות בהקשר זה.

לגבי המניעים להשכלה, בפני המשתתפים הוצגו שמונה מניעים להשתלבות במערכת ההשכלה הגבוהה. מניעים אלו התייחסו לשאיפות לצמיחה אישית ומקצועית ולרצייה חברתית. לוח 5 מציג את השוואת הממוצעים עבור כל היגד בנפרד, ותרשים מספר 6 מציג את שיעור התלמידים שמסכימים עם ההיגדים הללו במידה רבה עד רבה מאוד.

לוח 5 : מניעים ללמידה במוסד אקדמי

לפני		אחרי		t	שאיפות לצמיחה אישית ומקצועית:
ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן		
4.54	.97	4.31	1.49	.47	להתקדם ולהצליח בחיים
4.38	1.04	4.69	.63	.91	לשפר את הסיכוי בשוק העבודה
4.15	1.07	3.77	1.59	.72	לפגוש חברה מתאימה
4.54	.66	3.46	1.45	2.44*	לשנות את האווירה בה אני חי/ה
4.77	.44	3.92	1.55	1.89#	להרחיב אופקים ולהתפתח
רצייה חברתית:					
3.62	1.45	2.46	1.33	2.11*	השפעה של חברים
4.69	1.11	4.15	1.35	1.11	לשמח את הורי
3.38	1.81	2.92	1.66	.68	להתאים את עצמי למה שמקובל כיום
13		13		N	

#p<.06 *p<.05

תרשים מספר 6 : התפלגות התלמידים עם שאיפות לצמיחה אישית ומקצועית (באחוזים)⁹

⁹ בתרשים זה לשם הצגת הממצאים נעשה איחוד בין קטגוריה 4 ו-5.

הממצאים מלמדים כי התלמידים שהשתתפו בתכנית שלמדו בתכנית שואפים להשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה בעיקר לשם התפתחות מקצועית. בהקשר זה לא נמצאו הבדלים משמעותיים לפני התכנית ואחריה. הבדלים משמעותיים נמצאו ביחס להתפתחות אישית. שיעור גבוה יותר של תלמידים שואפים להשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה ממניעים של הרחבת אופקים ושינוי אווירה בתום התכנית לעומת המצב בפתיחתה.

ביחס לרציה חברתית, שיעור גבוה של תלמידים שואפים להשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה על מנת לשמח את הוריהם. לגבי קבוצת השווים, הרי שחלה ירידה במניע זה. בתחילת התכנית ההשפעה של החברים היתה ברמה בינונית, ובתום התכנית השפעה זו ירדה.

שביעות רצון מן התכנית

המשתתפים בתכנית מביעים רמת שביעות רצון ברמה בינונית מן התכנית (ממוצע: 3.46, ס.ת. 1.33), כאשר 8 תלמידים המהווים 61.6% מהמשתתפים הביעו רמת שביעות רצון גבוהה מהתכנית. על מנת לעמוד על שביעות הרצון מהתכנית באופן ספציפי הוצגו בפני המשתתפים 16 היגדים המתייחסים למרכיבי התכנית ולתחושתם במהלכה. הממצאים מוצגים בלוח 6.

הקבוצה. לדידם, המנחים היו טובים עוררו בהם מוטיבציה ללמידה והיחס שלהם היה ידידותי, כמו כן היחסים בקבוצה היו טובים והיתה תמיכה הדדית. שיעור גבוה מבין הנבדקים הסכימו עם היגדים אלו. למעלה מ- 60% מהמשתתפים ציינו שהתכנית היתה מעניינת, וכי הם ימליצו לאחרים ואך הם מעוניינים להשתתף בה בשנה הבאה.

כשליש בלבד מן המשתתפים ציינו במידה רבה עד רבה מאוד כי התכנית העשירה את ידיעותיהם, הם למדו דרכים חדשות ללמידה ושחווית הלמידה הפכה למשמעותית יותר עבורם. שיעור קטן מקרבם ציינו כי התכנית היתה עמוסה. כמחצית מהם הרגישו כמו סטודנטים באקדמיה.

לוח 6 : שביעות רצון מן התכנית

ממוצע	סטיית תקן	% במידה רבה עד רבה מאוד
תכנית הלימודים היתה מעניינת	3.85	1.35
תכנית הלימודים העשירה את הידע שלי	3.31	1.11
התכנית היתה עמוסה	2.31	1.18
התכנית תרמה ללימודים שלי בבית הספר	3.23	1.36
בתכנית למדתי דרכים ללמידה	3.09	1.45
התכנית הפכה את החוויה הלימודים שלי לחיובית יותר	3.38	1.33
המנחים בתכנית היו טובים	4.08	1.19
יחס המנחים היה ידידותי	4.15	1.21
המנחים הצליחו לעורר בי מוטיבציה ללמוד	3.92	1.25
היחסים בין חברי הקבוצה היו טובים	3.92	1.19
חברי הקבוצה תמכו זה בזה	3.92	1.04
האווירה בלימודים היתה נעימה	4.00	.71
הרגשתי כמו סטודנט באקדמיה	3.46	1.13
¹⁰ אני מעוניין להמשיך וללמוד באקדמיה	2.62	.77
ארצה להשתתף בתכנית כזו בשנה הבאה	3.85	1.57
אמליץ לחבריי להשתתף בתכנית דומה	3.92	1.38
¹¹ממוצע כללי	3.65	.72
α של קרונבך	.87	
N	13	

בשאלה פתוחה אודות החוויה במהלך התכנית ציינו התלמידים שתכנית זו היתה עבורם חוויה חיובית, והם נהנו מאוד להכיר אנשים חדשים ולעבוד ביחד, וכן לצלם סרט. להלן דוגמאות מדבריהם :

- "כל התוכנית בכללי זאת חוויה לא כל אחד יוצא לו להיות בה"
- "הכרתי אנשים חדשים"
- "החוויה הכי טובה היתה בקולנוע כשצילמנו את הסרט"
- "הכי כיף שהיה שצילמנו את הסרט והיית שם שחקנו"

¹⁰ מרבית התלמידים (76.9%) העריכו את רצונם להמשיך ללמוד באקדמיה במידה בינונית בלבד.
¹¹ לשם חישוב ממוצע כללי ו- α של קרונבך נעשה היפוך הסולם בהיגד "התכנית הייתה עמוסה", קרי מידת ההסכמה הגבוהה ביותר הפכה למידת ההסכמה הנמוכה ביותר.

נתונים איכותניים

דברי התלמידות שהשתתפו בתוכנית תומכות בתשובות שנתנו לשאלות בשאלונים ומוסיפות עליהן. למרות עלייה משמעותית בשנים האחרונות בנגישות ובהשתתפות של סטודנטים ערבים בהשכלה הגבוהה, הרי שעדיין ישנם חסמים רבים העומדים בפניהם (עלי ודעאס, 2018). המשתתפות בתוכנית זו מגיעות מיפו ומשתנה זה חשוב לענייננו. יפו היא עיר מעורבת הנמצאת במרכז הארץ והיא חלק מהמרחב המוניציפלי של העיר תל אביב-יפו. מבחינה זו, התלמידות שהגיעו לתוכנית כבר נחשפו למכללה האקדמית תל אביב-יפו הנמצאת בסמוך לאזור מגוריהם וכן לאוניברסיטת תל אביב באמצעות מספר סיורים וביקורים. את הקשר עם המוסדות האקדמיים יזמה עמותת "חינוך לפסגות" שהם לוקחים חלק בפעילותה. אחת המטרות המרכזיות של העמותה היא הגדלת הנגישות להשכלה הגבוהה וצמצום הפערים החינוכיים בין תלמידים מקבוצות שונות בישראל.

החיים ביפו ופערים חברתיים

התלמידות, כך נראה, מודעות למאפיינים החברתיים והכלכליים של יפו וכן לפערים שבינה לבין אזורים אחרים של תל אביב כמו, למשל, אזור רמת אביב שבו נמצאת המכללה. כך מתארת אחת הבנות את הנסיעה לצפון תל אביב: "הדרך מאוד ארוכה עד למכללה. זה נראה שם אחרת, יותר מסודר, המון אנשים וחנויות ובניינים". מוסיפה חברתה: "זה מרגיש שביפו אין הרבה אנשים וכאילו מצד שני יש בתל אביב המון אנשים ובניינים והמון ויש אנשים כאלה לא מישראל. אז אתה רואה אנשים". הן הוסיפו ותיארו את חווית המרחב במכללה – דשא, רחבה גדולה וכדומה. חלקן לא ידעו שהפרויקט יתקיים בקצה השני של העיר והופתעו וגם קצת חששו מהנסיעה הרחוקה.

ההורים, עם זאת, באופן ברור עודדו אותן לנסוע. כפי שתואר גם במענה לשאלונים: "[ההורים אמרו ש]כדאי, כי לראות מה יש, ללמוד דברים במכללה ולראות כיתות". תלמידה נוספת אומרת: "גם אצלי כמו אצלה, כמעט כל דבר שקשור ללימודים. הם יודעים שאם אני יוצאת מהבית אז זה רק ללימודים או משהו שקשור ללימודים. זה פסגות זאת תכנית שידוע שלא הולכים לשחק או מה". כלומר הלימודים חשובים בעיני ההורים עד כדי כך שלצורך זה נתנו הסכמתן שהתלמידות תסענה באוטובוס אל המכללה. אחת מהן מבהירה שאם היה מדובר על פעילות אחרת בעלת אופי חברתי ולא לימודים ההורים לא היו מרשים. באמצעות מספר דוגמאות נוספות מתארות התלמידות כיצד ההורים הבהירו להן שבסדר העדיפויות המשפחתי ההשכלה נמצאת במקום גבוה מאוד.

ואכן, מבחינת השאיפות ההשכלתיות הן מתוארות בבירור כגבוהות ביותר. אחת התלמידות, בכתה י"ב, מנסחת זאת כך: "בחרתי ללכת לשם כי אני בכיתה י"ב כמעט הרגל שלי אחת באוניברסיטה ואחת בבית הספר. אז היה לי חוויה מאוד מיוחדת". היא מסבירה שכעת היא הולכת לימים פתוחים, לומדת לבחינה הפסיכומטרית ובכוונתה ללמוד מדעי המחשב באוניברסיטה. גם אם אינה בטוחה שתעמוד בתנאי הקבלה, ברור לה שהיא תהיה סטודנטית. תלמידה אחרת, צעירה יותר, מפגינה לא רק התכוונות כללית אלא גם ידע. היא מצהירה שהיא רוצה ללמוד בארץ, אבל כנראה תלמד בחו"ל בגלל תנאי הקבלה והחשש "לפספס עוד שנה או שנתיים". גם הלימוד של שפה זרה אינו מרתיע אותה ומבחינתה למרות האפשרות של הלימודים בירדן, בה שפת הלימוד ערבית, היא תעדיף לימודים טובים יותר באירופה. היא ממחישה ואומרת: "אבא שלי אמר לי לפני חודש אמר לי אם את רוצה תלכי ללמוד בירדן יש לו בית שם והכל. הוא אמר לי תלכי לירדן ללמוד יש לך משפחה שלי שם. אבל לא יודעת, לא בא לי ללמוד שם". בנוסף, שתי תלמידות נוספות, בכתה י"א, לומדות כעת לבחינה הפסיכומטרית ונראה שברור לכולן שההמשך לאקדמיה יגיע אחרי סיום התיכון.

חשיבות החשיפה לאקדמיה

הרכזת בעמותה מחדדת את נושא ההיכרות עם האקדמיה ומבהירה שעצם הידיעה שיש אוניברסיטה אינה מספיקה על מנת להגיע ללימודים גבוהים: "הן לא יודעות בכלל מה זה שלוחות אקדמיות, הן לא יודעות מה זה אקדמיה, אנחנו עובדים על זה, על החשיפה לאקדמיה. להבין שיש עוד מקצועות חוץ מרפואה, חוץ ממשפטים וחוץ מהדברים שבולטים תמיד, שיש עוד מקצועות אחרים. אנחנו עובדים על זה מאוד ביום יום, במסגרת בתכנית וזה היה מאוד משמעותי עבורן ולהיות חלק מזה ולחוות את זה בעצמן".

היא ממשיכה ומסבירה שלעיתים דווקא השאיפה ללמוד רפואה, כדוגמא למקצוע יוקרתי ומוכר, נמצאת בעוכריהן כיוון שתנאי הקבלה גבוהים מאוד וכמעט בלתי אפשריים עבורן. לכן היא מעדיפה לחשוף אותן למקצועות נוספים כדי שיוכלו לבחור גם בהם. היא מסבירה את התפקיד של העמותה בנושא זה ביחס לקהילה הסובבת: "החלק הגדול שלנו זה באמת לחשוף אותנו לנושאים הרחבים כי לצערי הבית ספר, החברה, הקהילה – בואו תלמדו משפטים, תלמדו רפואה זה מה שצריך לשאוף להיות והם לא יודעים שיש עוד נושאים שנגיד ברפואה יש המון ענפים ויש המון נושאים ללמוד ו... לגלות שיש גם קולנוע ויש מדעי המוח ויש היסטוריה ויש דברים אחרים שהם יכולים ללמוד וזה דברים שהם לא מכירים וכן חשוב לחשוף אותם לדברים האלה".

היא ממשיכה ומתארת את חוויית ההשתתפות בתוכנית והחשיפה שלדבריה הטביעה חותם: "אני חושבת שזה חשף אותן, יש פה שתי בנות שזה היה מאוד משמעותי עבורן במיוחד. להגיע למכללה, להיות סטודנטיות, לקבל כרטיס סטודנט, לשבת בכיתה שלומדים בה סטודנטים זה היה מאוד משמעותי עבורן. הן התלהבו רק מעצם המחשבה שהן יקבלו כרטיס סטודנט. כאילו, זה משהו שהוא שולי שהוא כלום אבל מבחינתן זהו זה היה משהו מאוד מאוד גדול". הצוות היה מודע גם להון הסמלי הכרוך בתוכנית הנמצאת במוסד אקדמי ונתן לכך ביטוי בפעילות השוטפת של העמותה: "להגיע כל פעם, כל יום חמישי, לעלות לאוטובוס, לנסוע לאוניברסיטה – למכללה, להיות שם, לחזור... אתה יודע, גם אנחנו עושים כינוס יום כל תחילת יום, אז הן עומדות בכינוס יום ואז הן יוצאות לאוטובוס וצריך להגיד להן שגם בסוף בכינוס יום הצגנו את זה שהן סיימו קורס וככה להציג את זה בפני כולם בכינוס יום, להורים שהן יוצאות למכללה".

כלומר לצד תסריט ההשכלה הברור המתאר את השלב הבא בהתבגרות כשלב של לימודים אקדמיים, עדיין יש צורך בחיזוק ובעידוד ובחשיפה לתחומי דעת מגוונים ושאינם מוכרים להן. הערך של תכנית המתקיימת במוסד אקדמי מרוחק ברור מהדברים הנאמרים והממחישים את ההתרגשות הכרוכה בנסיעה, בחזרה ובשאר מרכיבי הטקס המיועדים לא רק למשתתפות אלא גם להוריהן.

מסלול ההתבגרות ולימודים אקדמיים

כפי שתיארה בהמשך רכזת העמותה, הקבוצה שהשתתפה בתוכנית הינה יוצאת דופן. מדובר בבנות שהציגו מועמדות לתוכנית וידעו כי הן תדרשנה להתמדה ומחויבות גדולה. התלמידות מודעות לכך ומבחינות עצמן מהסביבה הרחבה יותר. אחת אומרת בטון ביקורתי: "ערבים לא באמת אכפת להם. זה מה שאכפת להם באמת להקים משפחה ילדים ולא לימודים. קצת ללמוד וזהו". במקרה שלה היא מתארת את עמדת הוריה שסימנו לה מסלול אחר של התבגרות: "הם חושבים שכדאי לי להמשיך לימודים. כן אמרו לי אחרי זה, את תפגשי מישהו ותתאהבו". היא גם רואה את המודל הזה בבית אצל אחיה הגדולים שאכן סיימו לימודים אקדמיים ורק לאחר מכן התחתנו. כשממשיכה השיחה בנושא הלימודים והמשמעות שלהם בהקשר של בחירת בן זוג נשמעות דעות דומות: "ההורים שלי אומרים שתלמדי ותעשי את הכל בשבילך אחר כך. לא יודעת ככה, לחיות את החיים, לעשות משהו בשבילי זה - ללמוד". תלמידה נוספת אומרת: "אני מתכננת מישהו לעתיד, לא רוצה להיות [סתם], רוצה להיות משהו ולא להגביל את עצמי. אני מתכוונת שאני לא רוצה להיות רק סטודנטית לסיים תואר וזהו רוצה להיות משהו. להשאיר חותם. לעשות משהו משמעותי". היא מוסיפה ומסבירה שחשוב לה לממש את התואר שתרכוש, לעבוד ולהתקדם. כשאני שואל על

האפשרות שבן הזוג ימנע ממנה ללמוד ויעדיף את נוכחותה בבית עם ילדים היא מבהירה: "אז אומר לו ביי ביי".

סביב הנקודה הזו הן חוזרות לתאר את האוכלוסייה ביפו ותפיסותיה וממחישות שוב שהן שייכות לקבוצה יוצאת דופן: "ביפו זה קשה גם למצוא מישהו טוב". תלמידה נוספת מסבירה: "גם קשה למצוא מישהו שיעריך אותי. למשל אני סטודנטית ואני לומדת רפואה ויבוא אחד לא יעריך אותי. זה בעיה". למרות תפיסת ה"מכתוב" שהן מכירות ומתארות (כלומר שהעתיד והגורל כבר כתובים וידועים), ברור להן שברמה האישית כל אחת מהן תפעל כדי למצוא בן זוג רק לאחר סיום הלימודים. בנוסף, בן זוג כזה יצטרך להיות אקדמאי, או לפחות, פתוח לאפשרות שאשתו תהיה אקדמאית ותתפרנס מעבודה משלה. הן יודעות לומר שהמצב שהיה בתקופת הוריהם – מבנה משפחתי פטריארכלי שבו הגבר עובד ומפרנס והאישה בבית עם הילדים – שייך מבחינתן לעבר.

מגדר, העצמה ולימודים

באופן רחב יותר ברור שהן מודעות לסוגיה המגדרית אך אינן מרגישות נחותות כלל אל מול הבנים שהן מכירות ולומדות איתן. הן עושות רושם של קבוצה פעילה ודעתנית ועוד בזמן ההתארגנות לראיון כמה מהן – לבושות בלבוש המסורתי – שיחקו כדורסל בחצר ביה"ס לצד קבוצה של בנים. אנחנו משוחחים על תמונת המצב המגדרית בבית הספר והן מתארות:

"בכיתות הטובות הרוב בנות. אצלנו יש רק 2 בנים

אצלנו חמישה בנים

אצלנו 10 בנים ו-15 בנות

אצלנו 2 בנים והשאר בנות"

אני מספר להן שתמונת המצב הזו אינה יחידית להן אלא מאפיינת את החינוך הערבי בכלל (נאסר אבו אל היג'א, 2017) ומבקש מהן להסביר זאת:

"יש אצלנו, אני מדברת במשפחה, אצלנו במשפחה כמעט ואין גברים שלומדים. וגם בנות אין נשים אין אבל הרוב נשים. אימא שלי למדה, דודות שלי למדו אבל דודים לא. מצד האימא ומצד האבא. גם בבית אימא שלי למדה ואבא שלי לא. ומבחינת האחים גם האחיות אצלנו, אח שלי בכיתה י"א גם הוא משקיע וזה אבל לא כמוני. לא כמו אחותי גם.

הבנים לא רוצים להשקיע. הם לא יכולים לשבת וללמוד 8 שעות. יש גם לחץ חברתי - הבנות שהן אומרות כן תלמידי. אבל הבנים - לא עוזב, בוא סיבוב, בוא לפה.

אצלנו אנחנו פשוט רגילות והם הולכים לעבוד ולהביא כסף מאשר להתאמץ וללמוד".

מהשיחה הקצרה הזו ניתן ללמוד שהן גם רואות מודלים של נשים משכילות בסביבתן (לעומת גברים שלא למדו) וגם חוות מצב חברתי שבו על הבנים מופעל לחץ חברתי ללכת לעבוד על חשבון השקעה בלימודים בעוד שסביבתן של הבנות מעודדת אותן להשכיל ולהמשיך ללימודים גם לאחר סיום גיל ביה"ס.

מוסיפה על התיאור שלהן גם רכזת הפרויקט בעמותה ומסבירה מי הצטרף, או הצטרפה, לפרויקט מלתחילה: " זה בנות שמאוד מחפשות, שים לב שכולן בנות, לא היו לי בנים בכלל. היה לי חניך אחד שרצה להגיע [אבל וויתר]. זה בנות שיש להן שאיפות רחוקות, הן מאוד רוצות להגיע לאקדמיה. הן רוצות להיות סטודנטיות במכללה או באוניברסיטה, הן רוצות לחוות את החווה הזאת". התיאורים הללו מעניינים וכפי שמציינת גם נאסר אבו אל היג'א (2017) ראויות למחקר נפרד ונרחב יותר שיסביר את היתרונות הלימודיים שצוברות במערכת החינוך הערבית בנות על בנים. יתרונות אלה נמשכים מגיל בית הספר ועד להשכלה הגבוהה ניתן למצוא בהם הד לתהליכים עולמיים (בוכמן, דיפריט ומקדניאל, 2017).

מפגש משמעותי עם סטודנטיות

על החוויה המגדרית החיובית הזו הוסיף המפגש שלהן עם סטודנטיות שהן פגשו במסגרת הלימודים במכללה. מאחר והמכללה מתמקדת בלימודי חינוך, מרבית הלומדות בה הן בנות. את קבוצת התלמידות ליוו סטודנטיות שפעילות זו הוכרה להן כמעורבות חברתית. הסטודנטיות פגשו אותן בכל שבוע לאחר החלק בו שמעו הרצאה (6 מפגשים בנושא מדעי המוח ו-6 מפגשים בנושא קולנוע) ועבדו איתן הן על מיומנויות למידה והן על מיומנויות חברתיות והעצמה. הקשר עם הסטודנטיות הללו היה משמעותי ביותר עבורן:

"אחרי ההרצאה של המרצה, הן היו מחלקות אותנו לשתי קבוצות ועושות פעילויות על מה שלמדנו בהרצאה. הכרנו אותן ושמענו שהן גרות רחוק וכל יום הן נוסעות את כל הדרך. הן היו 5 סטודנטיות". אופי הפעילויות היה חברתי, כאמור, ונתן מענה לצורך של הסטודנטיות להנאה שאינה רק לימודית. זו למשל דוגמא לאחת הפעילויות: "היינו בפעילות של עדשים, הם הביאו עדשים וכל צבע יש כאילו כמה שאלות, כל צבע שאתה לוקח יש שאלה על הלוח. והיה משחק של שתי קבוצות ומכסים לך את העיניים ונותנים לך משהו בפה ואתה אמור לנחש מה זה". פעילות זו היתה קשורה לאחד השיעורים שעסקו במוח אך כמובן נעשתה בצורה משחקית וקלילה.

עם הסטודנטיות נקשרו גם קשרים אישיים. מאחר והן היו יהודיות, חלק מהבנות לימוד אותן, לבקשתן, מילים בערבית. הן למדו על תחומי הלימוד שלהן (תיאטרון ונוספים) והכירו בעזרתן את הקמפוס וסביבתו. הרכזת הוסיפה שאחת הסיבות להצלחה היתה למידה שהיא פעילה וחיונית

עם הסטודנטיות, כפי שאכן עלה בדפי המשוב שהן מילאו במחצית הפרויקט. מבחינה זו, אכן במבנה התוכנית תוכננה משבצת זמן של הרצאה בעלת אופי פורמלי ולצידה בכל שבוע פעילויות בעלות אופי חברתי ופחות פורמלי עם הסטודנטיות. התלמידות ציינו שאחת הבנות אפילו החליטה ללמוד חינוך במכללה בעקבות שיחות עם אחת החונכות. בדרך זו היא גילתה תחומי לימודים שלא הכירה והעריכה שתאהב ותצליח בהם.

לסיכום, תרומת ניתוח הנתונים האיכותניים להערכה זו מתרכזת בתיאור התפיסות וההסברים שמספקות המרואיינים לסוגיות הבאות:

1. החיים ביפו ופערים חברתיים
2. חשיבות החשיפה לאקדמיה
3. מגדר, העצמה ולימודים
4. מסלול ההתבגרות ולימודים אקדמיים
5. מפגש משמעותי עם סטודנטיות

ללא ספק ההשתתפות בתוכנית העלתה למודעות נושאים רבים. היא מחדדת לבנות את הפער שהן חשות בין הסביבה בה הן גדלות ומקומות אחרים, קרובים גיאוגרפית אך רחוקים כלכלית, חברתית ותרבותית. בנוסף, היא אפשרה לבנות שהשתתפו בה את החשיפה להיבט אחר מהעולם האקדמי שטרם הכירו. מחד, ברור שהן הגיעו לתוכנית משום המודעות הגבוהה שלהם לחשיבותם של הלימודים האקדמיים, ובעידוד רב של הוריהן. מאידך, כפי שעולה מהראיונות ההבנה שהשכלה היא חשובה אין בה די על מנת להגיע וללמוד. יש חשיבות גדולה להיכרות עם סטודנטיות, עם תחומי לימוד מגוונים ולצבירה של חוויות העצמה על מנת להגדיל את הסיכויים שהמהלך אכן יבוצע. מעניין במיוחד היה לשמוע את תחושת הביטחון – ולעיתים אף העליונות – הנשית שהמרואיינות ביטאו. בשונה מתפיסות מקובלות על נחיתות של נשים ושל נערות, הרי שהמרואיינות כאן רואות בהיותן תלמידות כמשתנה המעניק להן יתרון על פני מקביליהם התלמידים.

בין הנושאים שניתן לסמן על מנת לשפר את התוכנית בהמשך:

1. חשיבות קיום התוכנית במכללה (מחוץ לביה"ס)
2. חשיבות החשיפה למגוון נושאי לימוד
3. המפגש הבין-אישי עם סטודנטיות
4. קיום למידה אקדמית-פרונטלית לצד למידה פעילה וחוויתית

נקודה נוספת שעלתה בראיונות, נגעה לצורך במחשבה נוספת על אופן הלמידה וההערכה. מצד אחד ישנו רצון לתרגל למידה אקדמית ומיומנויות התומכות בה ומצד שני לשמור על אווירה פתוחה

ומלהיבה. הבנות תיארו שבתחילת הקורס הגיעו לשיעורים עם מחברות וכלי כתיבה במטרה לסכם את התוכן. מאחר והבינו שלא תהיה הערכה במהלכו או בסופו (מבחן, עבודה וכד'), הן הפסיקו להביא מחברות ובהמשך גם רמת הריכוז והמחויבות ירדה. זו נקודה למחשבה על האיזון שבין למידה להנאה וכיצד רותמים את תהליך הלמידה כדי להכיר ולהתאמן על מיומנויות נדרשות (סיכום חומר וכד') מבלי לייצר מצב בו הבנות מפתחות לחץ מבחינה וההנאה נפגמת.

דיון ומסקנות

פרויקטים משותפים של המוסדות להשכלה גבוהה עם הקהילה שואפים לחשוף בני נוער מקבוצות חברתיות מהפריפריה החברתית למערכת ולאפשר להם התנסויות חיוביות בלימודים אקדמיים, וזאת בין היתר במטרה להגביר את תחושת המסוגלות הלימודית שלהם כמו גם את השאיפות ההשכלתיות. החל משנת הלימודים תשע"ח, פועלת במכללת סמינר הקיבוצים תכנית "חשיפה לאקדמיה". בתוכנית משתתפים תלמידי כתות ט' מהפריפריה החברתית של ישראל אשר משתתפים בתכנית אקדמית להעשרה. המפגשים כוללים סדרות של הרצאות ופעילויות תרגול, העשרה ואוריינות שיועברו ע"י סטודנטים לחינוך מהמכללה.

מחקר הערכה הנוכחי מבקש לבחון את תרומת התכנית לגיבוש עמדות חיוביות כלפי מערכת ההשכלה הגבוהה. בהקשר זה יבדקו עמדותיהם כלפי המערכת, חיזוק תחושת מסוגלותם הלימודית, טיפוח שאיפות השכלתיות, שביעות הרצון מהתכנית ומעורבות המשפחה. במחקר השתתפו 13 תלמידים, הללו ענו לשאלון המחקר בתחילת התכנית ובסיומה. בנוסף, התקיימו ראיונות עם תלמידים ובעלי תפקידים בתכנית.

הממצאים מלמדים כי התלמידים בחרו להצטרף לתכנית מתוך מניעים של סקרנות ורצון להרחיב אופקים, רובם מדווחים כי המשפחה היתה מעורבת בהחלטה זו ואף עודדה אותה. ככלל, משתתפים בתכנית מגלים רמה גבוהה של מוטיבציה ללמוד ושל מסוגלות ללמידה. הם מעידים כי הם שואפים ללמוד ממניעים של עניין, הנאה ומתוך אמונה כי ללימודים יהיו השלכות חיוביות על עתידם. הם אף מאמינים ביכולתם לעמוד במשימות הלימודיות ולהגיע להישגים טובים. יתרה מכך, הם אף מגלים עמדות חיוביות כלפי מערכת ההשכלה הגבוהה. מנתוני השאלונים עולה כי הם שואפים להשתלב במוסדות אקדמיים, להצליח בלימודים ואף להשיג תארים גבוהים, וזאת בעיקר לשם התפתחות מקצועית, ובמידה רבה גם מתוך מניעים של התפתחות אישית, בעיקר הרחבת אופקים ושינוי אווירה. השקפת הורים גם כן ניכרת בהקשר זה. שיעור גדול של תלמידים דיווחו על רצון ללמוד לימודים אקדמיים על מנת לשמח את הוריהם.

התלמידים מגלים רמת שביעות רצון בינונית עד גבוהה מהתכנית. הם תפסו את התכנית כמעניינת ומעשירה, את מנחי הקבוצה כמעודדים ללמידה ובעלי יחס ידידותי, ואת הקבוצה כתומכת ומשרה אווירה נעימה. רובם טענו כי ימליצו על התכנית ואף ישקלו להשתתף בה בשנה הבאה.

הממצאים האיכותניים מחזקים ומאוששים את הנתונים הכמותיים. הם מעידים על מודעות לפערים החברתיים והכלכליים הקיימים בין סביבת המגורים לבין אלו של אזור בו ממוקמת המכללה. התלמידים מתגוררים בפריפריה החברתית של תל אביב והגעתם למכללה חושפת אותם

למרכז הפועם של העיר, שם העולם נראה להם שונה בתכלית מהמצוקות החברתיות והכלכליות אותם הם חווים ביום יום. המעבר החד בין שני העולמות החברתיים של העיר תל אביב מקבל עידוד מההורים, אשר מבקשים לאפשר לילדיהם מוביליות חברתית באמצעות אפיק ההשכלה. ההשתלבות בפרויקט יוצרת לתלמידים הזדמנות לצאת, גם אם למספר שעות, מהפריפריה ולחוות העצמה אשר מגבירה את המוטיבציה שלהם להשתלב בעתיד במוסדות האקדמיים. חשיפה זו היא בעלת משמעות ייחודית בעיקר לבנות, אשר מבקשות להבנות את זהותן כנשים מצד אחד וכבעלות קריירה עצמאית מצד שני. הלמידה הפעילה עם הסטודנטיות בהמשך להרצאות חיזקה את תחושת העצמה של הבנות ואף הבנתה כר לחיזוק השאיפה שלהן ללמוד באקדמיה ולהשיג דרכה מוביליות חברתית. חשוב לציין כי גם רכזת התכנית גילמה אחר משמעותי עבור הבנות, אם כי באופן שונה, היא ביקשה להציג בפניהן מגוון רחב של אופציות ריאליות, מתוך הבנה של מנגנוני המערכת, והרצון ליצור עבורן חוויה טובה מצד אחד וריאלית מצד שני, על מנת לכוון אותן לתחומים אקדמיים רלוונטיים. יש בכך חשיבות רבה בהבניית דרך אשר תבנה חוויות מוצלחות ותמנע תסכולים ומפח נפש, אך מן הצד השני יש בהקשר זה גם מיסוד של סטראוטיפים חברתיים.

ללא ספק ההשתתפות בתוכנית העלתה למודעות נושאים רבים. היא מחדדת לתלמידים את הפער שהן חשות בין הסביבה בה הן גדלות ומקומות אחרים, קרובים גיאוגרפית אך רחוקים כלכלית, חברתית ותרבותית. בנוסף, היא אפשרה להם שהשתתפו בה את החשיפה להיבט אחר מהעולם האקדמי שטרם הכירו. מחד, ברור שהן הגיעו לתוכנית משום המודעות הגבוהה שלהם לחשיבותם של הלימודים האקדמיים, ובעידוד רב של ההורים והרכזת. מאידך, כפי שעולה מהראיונות ההבנה שהשכלה היא חשובה אין בה די על מנת להגיע וללמוד. יש חשיבות גדולה להיכרות עם תחומי לימוד מגוונים ולצבירה של חוויות העצמה על מנת להגדיל את הסיכויים שהמהלך אכן יבוצע.

בין הנושאים שניתן לסמן על מנת לשפר את התוכנית בהמשך:

1. חשיבות קיום התוכנית במכללה (מחוץ לביה"ס)
2. חשיבות החשיפה למגוון נושאי לימוד
3. המפגש הבין-אישי עם סטודנטיות
4. קיום למידה אקדמית-פרונטלית לצד למידה פעילה וחוייתית

חשוב לציין כי המגבלה המרכזית של המחקר קשורה לעובדה שהנתונים מבוססים על מדגם קטן של תלמידים ולעובדה שהתכנית הינה קצרת מועד, ולא ניתן לנתק מההקשר החברתית שאליו חוזרים התלמידים בתומה. מומלץ לערוך מחקר נוסף בקרב אוכלוסייה גדולה יותר של תלמידים על מנת לעמוד על התרומה של התכנית.

ביבליוגרפיה

- איילון, ח' (2008). מי לומד מה, היכן, מדוע? השלכות חברתיות של ההתרחבות והגיוון במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל. *סוציולוגיה ישראלית*, (1), 33-60.
- איילון, ח. ויוגב, א. (2001). *חלון לחלום האקדמי: השלכות חברתיות של התפשטות ההשכלה הגבוהה בישראל*. דוח מחקר. תל אביב: אוניברסיטת תל אביב, בית הספר לחינוך והחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה.
- ארביב אלישיב, ר. ויוגב, א. (2017). פתיחת המכללות בישראל ושוויון הזדמנויות חינוכי – האומנם? דיון מחוד בשאלות ישנות. בתוך: ר. ארביב אלישיב, י. פניגר וי. שביט (עורכים). *יש סיכוי לשינוי? תאוריה ומחקר עדכני על שוויון הזדמנויות בחינוך* (עמ' 155-133). תל אביב: מכון מופ"ת.
- ארביב אלישיב, ר. פניגר, י. ושביט, י. (2017). *יש סיכוי לשינוי? תאוריה ומחקר עדכני על שוויון הזדמנויות בחינוך*. תל אביב: מכון מופ"ת.
- הישראלי, א. (2016). *המשפחה כסוכן של שינוי: הון משפחתי במבט השוואתי*. עבודה לשם קבלת תואר דוקטור בפילוסופיה, האוניברסיטה העברית בירושלים.
- נאסר אבו-אלהיג'א, פ. (2017). אי שוויון בהישגים: הבדלים בין-תרבותיים ומגדריים בהישגים במתמטיקה. בתוך: ר. ארביב אלישיב, י. פניגר וי. שביט (עורכים). *יש סיכוי לשינוי? תאוריה ומחקר עדכני על שוויון הזדמנויות בחינוך* (עמ' 228-200). תל אביב: מכון מופ"ת.
- עלי, נ. וודעאס, ר. (2018). השכלה גבוהה בקרב המיעוט הערבי בישראל: ייצוג, מיפוי, חסמים ואתגרים. ת"א: רסלינג.
- פניגר, י., איילון, ח' ומקדוסי, ע' (2013). נגישות להשכלה גבוהה בקרב צעירים מהפריפריה החברתית בישראל. דוח מחקר. הרצליה: קרן גנדיר.
- שביט, י. (2017). מבט נוסף על יציבות אי השוויון באי השוויון ההשכלתי בישראל. בתוך: ר. ארביב אלישיב, י. פניגר וי. שביט (עורכים). *יש סיכוי לשינוי? תאוריה ומחקר עדכני על שוויון הזדמנויות בחינוך* (עמ' 132-113). תל אביב: מכון מופ"ת.
- Ambler, J. S., & Neathery, J. (1999). Education policy and equality: Some evidence from Europe. *Social Science Quarterly*, 80(3), 437-456.
- Ayalon, H., & Yogev, A. (2005). Field of study and students' stratification in an expanded system of higher education: The case of Israel. *European Sociological Review*, 21(3), 227-241.
- Ayalon, H., & Yogev, A. (2006). Stratification and diversity in the expanded system of higher education in Israel. *Higher Education Policy*, 19(2), 187-203.
- Bourdieu, P. (1977). Cultural reproduction and social reproduction. In J. Karabel & A. H. Halsey (Eds.), *Power and ideology in education* (487-511). New York: Oxford University Press.
- Breen, R., & Goldthorpe, J. H. (1997). Explaining educational differentials: Towards a formal rational action theory. *Rationality and Society*, 9(3), 275-305.
- Conley, D. (2001). Capital for college: Parental assets and postsecondary schooling. *Sociology of Education*, 74(1), 59-72.

- Duncan, G. J., Yeung, W. J., Brooks-Gunn, J., & Smith, J. R. (1998). How much does childhood poverty affect the life chances of children? *American Sociological Review*, 63(3), 406-423
- Kim, D. H., & Schneider, B. (2005). Social capital in action: Alignment of parental support in adolescents' transition to postsecondary education. *Social Forces*, 84(2), 1181-1206.
- Lareau, A. (2003). *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. Berkeley: University of California Press.
- Leopold, L., & Shavit, Y. (2011). Cultural capital does not travel well: Immigrants, natives and achievement in Israeli schools. *European Sociological Review*, 29(3) 450-463.
- Resh, N., & Dar, Y. (2012). The rise and fall of school integration in Israel: Research and policy analysis. *British Educational Research Journal*, 38(6), 929-951.
- Shavit, Y. Arum, R. & Gamoran, A. (Eds.). (2007). *Stratification in Higher Education: A Comparative Study*. Stanford CA: Stanford University Press.
- Steelman, L. C., & Powell, B. (1991). Sponsoring the next generation: Parental willingness to pay for higher education. *American Journal of Sociology*, 96(6), 1505-1529.

נספח א – שאלון מקדים

תלמידים יקרים, במסגרת הערכת תכנית "חשיפה לאקדמיה", אנו מבקשים מכם להשיב לשאלות בשאלון הקצר המצורף. בשאלון אין תשובות "נכונות" או "לא נכונות". חשובה לנו עמדתכם האישית והכנה. תשובותיכם לשאלון ישמשו לצורכי מחקר בלבד, ואנו מבטיחים לכם לשמור אותן בסודיות מלאה. תודה על שיתוף הפעולה,

צוות המחקר

1. מין: (1 זכר 2 נקבה)

2. כיתה: ז ח ט י י"א י"ב

3. ארץ מוצא: (1 ישראל 2 אחר. פרטי: _____)

4. אם לא נולדת בישראל, ציין/י את שנת העלייה לישראל: _____

5. האם לאביך יש השכלה אקדמית? 1. כן 2. לא

6. האם לאמך יש השכלה אקדמית? 1. כן 2. לא

7. היכן אביך עובד? _____

8. היכן אמך עובדת? _____

9. ציין/י מהם הציונים שלך במהלך שנת הלימודים הנוכחית עד כה (סמנו את המספר המתאים לתשובתך):

לא טובים	2	בינוניים	3	טובים מאוד	5
1			4		

10. ציין/י בהשוואה לחבריך בכיתה כיצד תגדיר את הישגיך הלימודיים (סמנו את המספר המתאים לתשובתך):

נמוך מאוד	2	ממוצע	3	גבוה מאוד	5
1			4		

11. מאיזה ציון ממוצע שתקבל בבית הספר תהיה/י מרוצה? (סמנו את המספר המתאים לתשובתך):

60-65	65-70	70-75	75-80	80-85	85-90	90-95	95-100

12. באיזו מידה משפחתך הייתה מעורבת בקבלת החלטה להשתתף בתכנית "חשיפה לאקדמיה"? :

1. כלל לא 2. במידה מעטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאד

13. מה חשבו הוריק על השתתפותך בתכנית?

14. למה בחרת להשתתף תכנית?

15. מה הציפיות שלך מהתכנית?

16. אנא השב/י על השאלות הבאות בנוגע ללימודיך. יש לסמן את המספר המתאים לתשובה עבורך. השאלות מכוונות לבנים ובנות גם יחד.

מסכים בהחלט				מתנגד בהחלט	
5	4	3	2	1	כשאני לומד/ת ברצינות זה מפני שהנושא מעניין אותי
5	4	3	2	1	כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שאני נהנה מזה
5	4	3	2	1	כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שהלימודים חשובים לי
5	4	3	2	1	כשאני לומד/ת ברצינות זה מפני שהדבר יעזור לי בעתיד
5	4	3	2	1	כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שאני לא רוצה שיעשו לי בעיות
5	4	3	2	1	אני מרגיש/ה אני יכול להצליח במשימות הלימודיות
5	4	3	2	1	אני מסוגל/ת להצליח בבחינות הבגרות
5	4	3	2	1	קשה לי ללמוד את החומר הנלמד בכיתה
5	4	3	2	1	אני מרגיש/ה שאני יכול להתמודד לבד עם מטלות לימודיות
5	4	3	2	1	אני מסוגל/ת לקבל ציונים טובים

17. מהי רמה ההשכלה הגבוהה ביותר אליה את/ה רוצה להגיע?

1. לסיים את לימודי התיכון
2. להשיג תעודת בגרות מלאה
3. תואר ראשון
4. תואר שני
5. תואר שלישי
6. אני עוד לא יודע

18. באיזו מידה את/ה מסכים/ה עם ההיגדים הבאים :

מסכים בהחלט				מתנגד בהחלט	
5	4	3	2	1	1. תמיד רציתי ללמוד במוסדות אקדמיים (אוניברסיטאות/מכללות)
5	4	3	2	1	2. השכלה גבוהה זה לא בשבילי
5	4	3	2	1	3. מוסדות אקדמיים הם מקומות מאיימים ומנוכרים
5	4	3	2	1	4. במשפחה שלי לרבים יש השכלה אקדמית
5	4	3	2	1	5. החברים שלי רוצים ללמוד באוניברסיטה/מכללה
5	4	3	2	1	6. מוסדות אקדמיים פתוחים לסוגים שונים של אנשים
5	4	3	2	1	6. קשה ללמוד במוסדות אקדמיים

19. באיזו מידה ההיבטים הבאים יגרמו לך לרצות ללמוד במוסד אקדמי :

מסכים בהחלט				מתנגד בהחלט	
5	4	3	2	1	1. להתקדם ולהצליח בחיים
5	4	3	2	1	2. לשפר את הסיכוי בשוק העבודה
5	4	3	2	1	3. לפגוש חברה מתאימה
5	4	3	2	1	4. לשנות את האווירה בה אני חיה
5	4	3	2	1	5. להרחיב אופקים ולהתפתח
5	4	3	2	1	6. השפעה של חברים
5	4	3	2	1	7. לשמח את הורי
5	4	3	2	1	8. להתאים את עצמי למה שמקובל כיום

תודה רבה!

נספח ב – שאלון מסכם

תלמידים יקרים,
במסגרת הערכת תכנית "חשיפה לאקדמיה", אנו מבקשים מכם להשיב לשאלות בשאלון הקצר המצורף.
בשאלון אין תשובות "נכונות" או "לא נכונות". חשובה לנו עמדתכם האישית והכנה.
תשובותיכם לשאלון ישמשו לצורכי מחקר בלבד, ואנו מבטיחים לכם לשמור אותן בסודיות מלאה.
תודה על שיתוף הפעולה,

צוות המחקר

20. מין: (1 זכר 2 נקבה)

21. כיתה: ז ח ט י י"א י"ב

22. ארץ מוצא: (1 ישראל 2 אחר. פרט/י: _____)

23. אם לא נולדת בישראל, ציין/י את שנת העלייה לישראל: _____

24. האם לאביך יש השכלה אקדמית? 1. כן 2. לא

25. האם לאמך יש השכלה אקדמית? 1. כן 2. לא

26. היכן אביך עובד? _____

27. היכן אמך עובדת? _____

28. ציין/י מהם הציונים שלך במהלך שנת הלימודים הנוכחית עד כה (סמנו את המספר המתאים לתשובתך):

לא טובים	2	בינוניים	3	טובים מאוד	5
1			4		

29. ציין/י בהשוואה לחבריך בכיתה כיצד תגדיר את הישגיך הלימודיים (סמנו את המספר המתאים לתשובתך):

נמוך מאוד	2	ממוצע	3	גבוה מאוד	5
1			4		

30. מאיזה ציון ממוצע שתקבל בבית הספר תהיה/י מרוצה? (סמנו את המספר המתאים לתשובתך):

60-65	65-70	70-75	75-80	80-85	85-90	90-95	95-100

31. באיזו מידה ציפיותיך מהתכנית התממשו?

1. כלל לא 2. במידה מעטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאוד

32. הסבר/י באיזה אופן הציפיות שלך מהתכנית התממשו או לא התממשו

33. אנא השב/י על השאלות הבאות בנוגע ללימודיך. יש לסמן את המספר המתאים לתשובה עבורך.
השאלות מכוונות לבנים ובנות גם יחד.

מסכים בהחלט				מתנגד בהחלט	
5	4	3	2	1	כשאני לומד/ת ברצינות זה מפני שהנושא מעניין אותי
5	4	3	2	1	כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שאני נהנה מזה
5	4	3	2	1	כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שהלימודים חשובים לי
5	4	3	2	1	כשאני לומד/ת ברצינות זה מפני שהדבר יעזור לי בעתיד
5	4	3	2	1	כשאני משקיע/ה בלימודים זה מפני שאני לא רוצה שיעשו לי בעיות
5	4	3	2	1	אני מרגיש/ה אני יכול להצליח במשימות הלימודיות
5	4	3	2	1	אני מסוגל/ת להצליח בבחינות הבגרות
5	4	3	2	1	קשה לי ללמוד את החומר הנלמד בכיתה
5	4	3	2	1	אני מרגיש/ה שאני יכול להתמודד לבד עם מטלות לימודיות
5	4	3	2	1	אני מסוגל/ת לקבל ציונים טובים

34. מהי רמה ההשכלה הגבוהה ביותר אליה את/ה רוצה להגיע?

7. לסיים את לימודי התיכון
8. להשיג תעודת בגרות מלאה
9. תואר ראשון
10. תואר שני
11. תואר שלישי
12. אני עוד לא יודע

35. באיזו מידה את/ה מסכים/ה עם ההיגדים הבאים:

מסכים בהחלט				מתנגד בהחלט	
5	4	3	2	1	1. תמיד רציתי ללמוד במוסדות אקדמיים (אוניברסיטאות/מכללות)
5	4	3	2	1	2. השכלה גבוהה זה לא בשבילי
5	4	3	2	1	3. מוסדות אקדמיים הם מקומות מאיימים ומנוכרים
5	4	3	2	1	4. במשפחה שלי לרבים יש השכלה אקדמית
5	4	3	2	1	5. החברים שלי רוצים ללמוד באוניברסיטה/מכללה
5	4	3	2	1	6. מוסדות אקדמיים פתוחים לסוגים שונים של אנשים
5	4	3	2	1	6. קשה ללמוד במוסדות אקדמיים

36. באיזו מידה ההיבטים הבאים יגרמו לך לרצות ללמוד במוסד אקדמי:

מסכים בהחלט				מתנגד בהחלט	
5	4	3	2	1	1. להתקדם ולהצליח בחיים
5	4	3	2	1	2. לשפר את הסיכוי בשוק העבודה
5	4	3	2	1	3. לפגוש חברה מתאימה
5	4	3	2	1	4. לשנות את האווירה בה אני חיה
5	4	3	2	1	5. להרחיב אופקים ולהתפתח
5	4	3	2	1	6. השפעה של חברים
5	4	3	2	1	7. לשמח את הורי
5	4	3	2	1	8. להתאים את עצמי למה שמקובל כיום

37. באיזו מידה את/ה חש/ה שביעות רצון מההשתתפות בתכנית "חשיפה לאקדמיה"?

1. כלל לא
2. במידה מעטה
3. במידה בינונית
4. במידה רבה
5. במידה רבה מאוד

מסכים בהחלט				מתנגד בהחלט	
5	4	3	2	1	1. תכנית הלימודים היתה מעניינת
5	4	3	2	1	2. תכנית הלימודים העשירה את הידע שלי
5	4	3	2	1	3. התכנית היתה עמוסה
5	4	3	2	1	4. התכנית תרמה ללימודים שלי בבית הספר
5	4	3	2	1	5. בתכנית למדתי דרכים ללמידה
5	4	3	2	1	6. התכנית הפכה את החוויה הלימודים שלי לחיובית יותר

5	4	3	2	1	7. המנחים בתכנית היו טובים
5	4	3	2	1	8. יחס המנחים היה ידידותי
5	4	3	2	1	9. המנחים הצליחו לעורר בי מוטיבציה ללמוד
5	4	3	2	1	10. היחסים בין חברי הקבוצה היו טובים
5	4	3	2	1	11. חברי הקבוצה תמכו זה בזה
5	4	3	2	1	12. האווירה בלימודים היתה נעימה
5	4	3	2	1	13. הרגשתי כמו סטודנט באקדמיה
5	4	3	2	1	14. אני מעוניין להמשיך וללמוד באקדמיה
5	4	3	2	1	15. ארצה להשתתף בתכנית כזו בשנה הבאה
5	4	3	2	1	16. אמליץ לחבריי להשתתף בתכנית דומה

38. באיזו מידה את/ה מסכים/ה עם ההיגדים הבאים:

1. ספר חוויה טובה שהיתה לך במהלך התכנית

2. ספר על האתגר איתו התמודדת בתכנית

3. האם תרצה לשתף אותנו במשהו נוסף?

תודה רבה